

درس دوم پدیده‌های اجتماعی (آنچه با هم پدید می‌آوریم)

کنش اجتماعی چیست؟

به تنهایی مشغول خوردن غذا هستیم که دوستی وارد می‌شود. چه تغییری در کنش ما رخ می‌دهد؟ لباس پوشیدن ما در موقعیت‌های مختلف، متفاوت است؛ ما در پوشیدن لباس، دیگران را در نظر می‌گیریم. **یا در نظر گرفتن دیگران، کنش فردی ما به یک کنش اجتماعی تبدیل می‌شود.** منظور از کنش اجتماعی چیست؟

ما به دوست خود سلام می‌کنیم یا پاسخ سلام او را می‌دهیم. با ورود معلم به کلاس، از جا بر می‌خیزیم. هنگام سوارشدن به اتوبوس، حق تقدّم را رعایت می‌کنیم و به هم تعارف می‌کنیم. هنگام گفت‌وگو، به حرکات و سخنان طرف مقابل توجه می‌کنیم و... ویژگی مشترک این کنش‌ها چیست؟ **در همه این کنش‌ها، دیگران را در نظر می‌گیریم**
در همه ی این کنش‌ها، تکالیف و حقوق دیگران را در نظر می‌گیریم

انواع کنش را نام ببرید و مثال بزنید

کنش‌ها انواعی دارند. برخی مانند تفکر و تخیل، کنش درونی و برخی مانند راه رفتن و نشستن، کنش بیرونی هستند. برخی از آنها، فردی و برخی اجتماعی‌اند.

کنش اجتماعی را تعریف کنید کنش اجتماعی، نوعی کنش است که با توجه به دیگران انجام می‌شود. در کنش اجتماعی،

آگاهی و اراده کنشگر، ناظر به دیگران، ویژگی‌ها و اعمال آنهاست. **آیا کنش اجتماعی تنها در حضور فیزیکی دیگران انجام می‌گیرد؟ با مثال** **کنش اجتماعی، تنها در حضور فیزیکی دیگران صورت نمی‌گیرد.** وقتی راننده‌ای پشت چراغ **دی 98**

قرمز می‌ایستد، مقرراتی را رعایت می‌کند که مورد قبول دیگران است. به همین دلیل کنش او اجتماعی است. حتی رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی در نیمه شب و به دور از چشم دیگران و حتی دوربین مخفی، کنش اجتماعی است.

به نظر شما، کنش‌هایی که در حضور دیگران ولی بدون توجه به آنها اتفاق می‌افتند کنش اجتماعی‌اند؟ برای مثال وقتی فردی در کلاس درس حضور دارد، ولی بی‌توجه به اطرافیان، در ذهن خود رودخانه‌ای خروشان را تخیل می‌کند، کنش اجتماعی انجام داده است؟ **خیر**

بخوانیم و بدانیم

هرگز وجود حاضر غایب شنیده‌ای من در میان جمع و دلم جای دیگرست

روزی ابوعلی سینا در خانه‌اش نشسته بود و یکی از کتاب‌های افلاطون دانشمند یونان باستان را با لذت می‌خواند. او چند سال به دنبال این کتاب گشته بود تا سرانجام آن را به دست آورده بود و عجله داشت تا هرچه زودتر آن را مطالعه کند. هرچه بیشتر می‌خواند لذت بیشتری می‌برد و کنجکاوی او برای خواندن مابقی کتاب بیشتر می‌شد. ناگهان در خانه باز شد و یکی از همسایگان وی قدم در خانه گذاشت و با دیدن ابوعلی سینا پرسید: همسایه عزیز چرا تنها نشسته‌ای؟ ابوعلی سینا که رشته افکارش پاره شده بود آهی کشید و گفت: تنها نبودم، الان تنها شدم!

■ کنش اجتماعی

دانستید که در **کنش اجتماعی**، آگاهی و ارادهٔ کنشگر، ناظر به دیگران، ویژگی‌ها و اعمال

آنهاست. برای شناخت عمیق‌تر کنش اجتماعی، لازم است کمی بیشتر به واژهٔ «دیگران»

ببیندیشید. **کسانی که کنشگران با توجه به آنها، دست به کنش می‌زنند، متفاوت‌اند.** در اینجا

انواع مختلفی از آنها ذکر شده است. تلاش کنید در ارتباط با هر کدام، یک کنش اجتماعی

مثال بزنید. **ارتباط با غریبه‌ها ساده است در حد یک سلام و علیک یا سوال کردن از آنها و تعارف**

غریبه / آشنا ساده در هنگام خوردن چیزی است ولی ارتباط با آشنایان پیچیده‌تر و گسترده‌تر است

دوست / دشمن از دشمنان فاصله می‌گیریم و به دوستان با محبت و صمیمی صحبت می‌کنیم

گذشتگان / معاصران / آیندگان

مؤمن / کافر / منافق

با این مثال‌ها متوجه می‌شوید؛ کنشی که ناظر به هر کدام از موارد بالا صورت می‌گیرد، آداب

و قواعد خاصی می‌خواهد. آیا تاکنون فکر کرده‌اید که این آداب چگونه شکل می‌گیرند،

چگونه دوام می‌آورند یا تغییر می‌کنند؟

می‌دانید که کنش‌های ما تنها در ارتباط با دیگران انجام نمی‌شوند. کنش‌های ما در ارتباط با

خودمان،¹ خلقت (طبیعت و ماوراءطبیعت)² و خداوند متعال³ نیز صورت می‌گیرند. انواع کنش‌ها

از یکدیگر اثر می‌پذیرند و بر یکدیگر اثر می‌گذارند و متناسب می‌شوند ولی **هویت هیچ کدام**

از دست نمی‌رود.

(برای آشنایی با آداب مناسبات و ارتباطات انسان با دیگران، می‌توانید به کتاب مفاتیح الحیاة آیت‌الله جوادی آملی

مراجعه کنید.)

پدیده‌های اجتماعی کدام‌اند و چگونه شکل می‌گیرند؟

به پدیده‌های اطرافتان توجه کنید. با کمک دبیر خود تعدادی از آنها را روی تخته بنویسید.

برخی از پدیده‌هایی که نوشته‌اید، اجتماعی‌اند. آیا می‌توانید آنها را مشخص کنید؟ چرا این

پدیده‌ها را اجتماعی می‌دانید؟ این پدیده‌ها چه ارتباطی با کنش اجتماعی دارند؟

در درس هنر، یکی از سرمشق‌هایی که از روی آن خط می‌نوشتند این جمله بود: «ادب

آداب دارد». اگر از شما خواسته می‌شد که دربارهٔ این جمله مطلبی بنویسید، چه

می‌نوشتید؟

بسیاری از آدابی که ما مراعات می‌کنیم، محصول پدیده‌های اجتماعی اطراف ما هستند

که به صورت فرصت‌ها و محدودیت‌ها، پیش روی ما قرار می‌گیرند و اگر وجود نداشته

باشند، نمی‌توانیم با هم زندگی کنیم. فکر کنید کوچه‌ها، خیابان‌ها و خط‌کشی‌های مسیر

خانه تا مدرسه چه فرصت‌ها و محدودیت‌هایی برای شما فراهم می‌کنند.

خط‌کشی‌های خیابان طول مسیر از خانه تا مدرسه، چه

فرصت‌ها و محدودیت‌هایی را برای شما فراهم می‌کنند؟

■ پوشش و زبان: پدیده‌های اجتماعی

چند نمونه از پدیده‌های اجتماعی را نام ببرید

بانک، مسجد، پلیس، مدرسه، خانواده، گروه دوستان، نمادها، هنجارها، ارزش‌های اجتماعی و...

نمونه‌هایی از پدیده‌های اجتماعی هستند که در سال گذشته با برخی از آنها آشنا شدید.

دی 97
خرداد 98

پدیده اجتماعی چیست؟ خرداد 98
شهریور 98 به کنش اجتماعی و پیامدهای آن «پدیده اجتماعی» می‌گویند. کنش اجتماعی خردترین

(کوچک‌ترین) پدیده اجتماعی است و سایر پدیده‌های اجتماعی، آثار و پیامدهای آن می‌باشند. مثلاً فردی به تنهایی و با صدای دلخواه در مکانی مطالعه می‌کند. حال اگر فرد دیگری وارد شود، مطالعه او به یک کنش اجتماعی تبدیل می‌شود و پای ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی را به میان می‌آورد. او برای رعایت حقوق دیگری (تحقق یک ارزش) باید در حضور دیگران، آرام مطالعه کند (پیدایش یک هنجار). **تعریف هنجار اجتماعی**

هنجار اجتماعی، شیوه انجام کنش اجتماعی است که مورد قبول افراد جامعه قرار گرفته است. مثلاً شهریور 98 دی 98

در هر جامعه‌ای احوالپرسی از دیگران، شیوه‌های معینی دارد.

تعریف ارزش‌های اجتماعی ارزش‌های اجتماعی، آن دسته از پدیده‌های مطلوب و خواستنی‌اند که مورد توجه و پذیرش

هستند و افراد یک جامعه نسبت به آنها گرایش و تمایل دارند.

شهریور 98 اگر کنش اجتماعی نباشد، هیچ هنجاری شکل نمی‌گیرد و هیچ یک از ارزش‌های اجتماعی دی 98

مانند عدالت، امنیت و آزادی محقق نمی‌شوند.

رزش‌ها از جنس هدف و مقصود هستند و هنجارها از جنس وسیله و روش رسیدن به ارزش‌ها هستند.

هنجارها و ارزش ها بعد از اینکه تحقق پیدا کردند، وجود چه پدیده هایی را ضروری می سازند؟

از طریق جامعه پذیری و کنترل اجتماعی، چگونه ارزش ها و هنجارها به افراد منتقل می شوند؟

هنجار (شیوه و روش)	ارزش (هدف)
وسایلمان را در جای مناسب بگذاریم.....	نظم
به دیگران سلام کنیم و سلام دیگران را پاسخ دهیم.....	ادب
حجاب داشته باشیم.....	عفت
پوشش شرعی داشته باشیم.....	حجاب
.....	ثروت

ارزش ها و هنجارهای اجتماعی از چه طریق محقق می شوند

شهریور 99

ارزش ها و هنجارهای اجتماعی از طریق کنش های اجتماعی تحقق می یابند و پدیده های

«جامعه پذیری» و «کنترل اجتماعی» را ضروری می سازند تا از طریق تعلیم و تربیت، تشویق

و تنبیه؛ ارزش ها و هنجارها را به افراد منتقل کنند. افراد با عمل کردن براساس ارزش ها و

هنجارها، موجب تداوم و استمرار آنها می شوند. افراد چگونه می توانند ارزش ها و هنجارها را تداوم بخشند؟

تمامی پدیده های اجتماعی خرد (کوچک) و کلان (بزرگ) به همین طریق شکل می گیرند.

چرا پدیده های اجتماعی، معنا دار هستند؟ شهریور 99

پدیده های اجتماعی را انسان ها در ارتباط با یکدیگر به وجود می آورند و از آنجا که افراد با

آگاهی، اراده و هدف عمل می کنند، پدیده های اجتماعی معنا دار هستند.

چرا بعضی مواقع افراد احساس می کنند پدیده های اجتماعی، همانند پدیده های طبیعی هستند؟ دی 99 یا تفاوت پدیده های اجتماعی و پدیده های طبیعی را بنویسید

پدیده های اجتماعی به مرور، از انسان هایی که آنها را به وجود آورده اند، مستقل می شوند و

فرصت ها و محدودیت هایی را برای کنش ها و زندگی انسان ها ایجاد می کنند. این روند تا جایی

ادامه می یابد که افراد احساس می کنند «پدیده های اجتماعی» همانند «پدیده های طبیعی»

هستند. در حالی که می دانید پدیده های اجتماعی را انسان ها خلق می کنند و نتیجه کنش های

افراد هستند؛ ولی پدیده های طبیعی را انسان ها خلق نکرده اند.

در مورد همانند پنداشتن پدیده های اجتماعی و آثار و پیامدهای آن تأمل کنید؛ نادیده گرفتن

تفاوت علوم طبیعی با علوم انسانی و اجتماعی از این جمله اند.

۱- با این پدیده ها در درس ۹ بیشتر آشنا می شوید.

انسان‌ها پدیده‌های اجتماعی را برای رفع نیازها و تأمین سعادت خود پدید می‌آورند؛ ولی چه بسا در مواردی انسان آنها را اصل قرار می‌دهد و رفع نیازها و تأمین سعادت او در حاشیه قرار می‌گیرد؛ به عبارتی به جای اینکه این پدیده‌ها در خدمت سعادت بشر باشند انسان‌ها را به خدمت می‌گیرند؛ مثلاً مراسم عروسی، مقدمه و روش اعلان ازدواج و تشکیل خانواده است ولی گاهی خود جای هدف می‌نشیند و با اعمال شرایط سخت، هزینه‌های سنگین و حاشیه‌های فراوانی که به همراه می‌آورد، یکی از عوامل تأخیر ازدواج و موانع تشکیل خانواده می‌گردد. شما در مورد وضعیت سایر پدیده‌های اجتماعی همچون پول، تکنولوژی و ... تأمل کنید.

■ فرصت‌ها و محدودیت‌های پدیده‌های اجتماعی

مقایسه کنید

کوه یک پدیده طبیعی و ساختمان اداری، پدیده‌ای اجتماعی است. با مقایسه آنها، تفاوت پدیده‌های طبیعی و اجتماعی را تشریح کنید.

معیار	کوه	ساختمان اداری
نقش انسان‌ها در پیدایش آن	-	+
معنادار بودن	-	+
محسوس بودن	+	+

مفاهیم اساسی

پدیده اجتماعی،

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

خلاصه کنید

- به کنش اجتماعی و پیامدهای آن، پدیده اجتماعی می‌گویند.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

آنچه از این درس آموختیم

توضیح: اگر در انجام کنش‌ها، دیگران را در نظر بگیریم کنش اجتماعی انجام داده ایم. چه آن افراد حضور داشته باشند یا حضور نداشته باشند.

مثال: مادر خانواده در خانه، تنهاست و سایر افراد خانواده در منزل نیستند، مادر دارد غذا درست می‌کند و برای 5 نفر غذا درست می‌کند. این کنش مادر، کنش اجتماعی است زیرا، مادر در پختن غذا، دیگران را هم در نظر گرفته است.

مثال: یک راننده در نیمه شب، در حالیکه نه پلیس حضور دارد و نه کسی دیگر، قوانین راهنمایی و رانندگی را رعایت می‌کند، کنش او، کنش اجتماعی است زیرا در انجام کنش، دیگران را در نظر گرفته است.

توضیح: و بر عکس، اگر حتی در کنار دیگران باشیم ولی در انجام کنش، آنها را در نظر نگیریم کنش اجتماعی انجام نداده ایم.

مثال: یک دانش آموز در کلاس درس نشسته است ولی حواسش به درس و کلاس نیست و در ذهن خود به چیزهای دیگر فکر می‌کند. کنش او اجتماعی نیست.